

Türkiye’de Resim ve Tablo Sahteciliğine Karşı Sigortalanma Sürecindeki Sorunlar

Abbas KETİZMEN¹

Öznur ÇAĞIRIRCAN²

Özet

Bir sanat eseri için bilinen en iyi koruma yöntemlerinden biri de sigortalanmasıdır. Koleksiyonerleri sanat eserlerine yatırım yapılması konusunda tereddüte düşüren yegane unsur eserin değeri ve sahte olabilme kaygısıdır. Sigortacılık sektöründe bu konu ile ilgili en önemli sorun ise eser güvenliği ve değer tespiti ile ilgilidir. Sanat eseri alıcısı, yatırım yaptığı eser hakkında mağduriyetler yaşamak istemez. Bu araştırmada, eser sigortalanması süreç ve işlemlerinden kaynaklanan sorunlar tespit edilmiştir. Ülkemizde sanat eserleri sigorta ürünü diğer branşlara göre uygulama alanı dar kapsamlıdır. Özellikle kaynak yetersizliği, uzman eksperlerin sınırlı sayıda olması, oluşabilecek sahtecilik olaylarına karşı bilimsel yöntemlerin uygulanabileceği laboratuvarların olmayışı bu sektörün gelişmesinde sorun teşkil etmektedir. Bu araştırmada ilgili bireyin, sigorta kapsamında oluşabilecek risklere karşı esere hangi teminatlar altında güvence sağlanacağına dair bilgiler sunularak bilinçlendirilmesi, sahte eserlerin tespit edilmesi hususunda yol gösterilmesi, bu alanda uzman kişilerin yetiştirilmesi, bilimsel laboratuvarların oluşturulması, kaynak yetersizliğinin giderilerek sektör için gereken önemin verilmesi savunulmaktadır.

Anahtar Sözcükler: Sanat Eseri Sigortalama, Sanat Eseri Sahteciliği, Tablo-Resim İnceleme, Sanat Eksperi JEL: Z

Problems in Insurance Process Againsts Painting And Art Forgery in Turkey.

Abstract

One of the best protection methods known for an artwork is the insurance. The only thing that makes the for collectors hesitant to invest in artworks is the value of the artwork and the fear of its being fake. The most important problem in the insurance sector is related to artwork security and art valuation. The buyer of artwork does not want to experience grievances about the artwork that he/she invests in. The problems related to insurance process and transaction have been identified in this research. In comparison to other branches that are insurance products, the field of application for artworks in our country is narrow-scoped. Lack of resources, limited number of specialist experts, lack of laboratories where scientific methods can be applied against potential fraud incidents may constitute a problem in the development of this sector. In the research, it is argued that the relevant individuals should be informed and their awareness should be raised about which assurances will be provided under the insurance coverage against possible risks which may occur within the scope of insurance, and the necessity of showing due importance to its application for the identification of fake artworks, guidance, training the experts in this field, creating scientific laboratories, eliminating the lack of resources are also argued.

Key Words: Artwork Insurance, Art-Work Fraud, Table-Image Review, Art Expert

JEL: Z

¹ Doç. Dr. Abbas Ketizmen, Gazi Üniversitesi, Gazi Eğitim Fakültesi
Güzel Sanatlar Eğitimi Bölümü, kabbas@gazi.edu.tr ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0001-5701-1710>

² Öznur Çağırircan, oznurr_1990@hotmail.com ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-8572-5726>

GİRİŞ

Günümüzde yaşanan ekonomik ve sosyal gelişmelerle birlikte sanat'a olan ilgi günden güne artmaktadır. Uluslararası sanat etkinliklerindeki artışlar ve sanatseverlerin, koleksiyonerlerin bu alana olan ilgisi de yoğunlukla görülmektedir. Sanat eserleri önemli bir yatırım aracı durumuna gelmiştir. Sektöre olan bu ilginin artmasıyla birlikte, sahtecilik kaynaklı karşılaşılabilecek risklerde kendini göstermeye başlamıştır. Bundan dolayı ülkemizde sigortacılık sektöründe sanat eserleri sigortası ile ilgili çözüm arayışları ortaya çıkmaya başlamıştır. Bu sigorta kapsamında tarihi değeri olan ve özel anlam içeren parçalara sigorta işlemi yapılmaktadır. (tablolar, heykeller, fotoğraflar, tasarım mobilyalar, değerli saatler) Sanat eserleri sigortası standart bir paket uygulamasına sahip değildir. Eserlerin saklama koşullarının elverişli olmaması, sergilendiği yerde gerekli koruma sağlanamamış olması, çok büyük maddi ve manevi değeri olması gibi sebepler çok fazla paket içeriği olmasını gerektirir. Sanat eserleri sigorta ürünü yangın, hırsızlık, deprem, sel, dahili su, kazaen kırılma, gibi rizikoları kapsayan ve neredeyse tüm dünyada geçerli all risk esaslı bir teminat sağlamaktadır. Sigortalının sahip olduğu koleksiyonlar birden fazla adreste bulunsa dahi ek bir poliçede tüm koleksiyonlar teminat altına alınabilir (gulfsigorta.com.tr,2019).

Bu sigorta kapsamında bir başka husus ise sanat eserinin tahmini ticari değerinin belirlenmesidir. Bu belirlenen değer sigortalıya oluşan hasar durumunda tam teminat verilmesi ve taraflar arasında yapılan geri ödeme anlaşmalarının kolayca gerçekleştirilmesini sağlamaktadır (tebozemuze.com,2019).

Türkiye de yasalar çerçevesinde gerek sanat eserleri gerekse sanatçıların korunması ile ilgili yasal düzenlemelerden sanatçıların, eser alıcıları ve eser sahiplerinin farkındalığı yeterli düzeyde değildir. Bu durum sanat eserlerine yatırım yapılması konusunda kişileri tereddüte düşürmekte ve yatırımcıyı olumsuz yönde etkileyen faktör olmaktadır. Böyle bir durum da sanatın ve sanatçının güvenirliliğine gölge düşürmektedir. Ülkemizde bir başka sorun ise sahte tablo eserlerinin tespitinde kullanılacak bilimsel yöntemlerin uygulanabileceği yeterli düzeyde laboratuvarlara sahip olmadığı ve bu konu da gelişme gösterememiş olmasıdır. Bir eseri elle dokunarak ya da çıplak gözle görerek veya üzerindeki sanatçı imzasının benzerliğiyle sahte olup olmadığını anlamamız uzmanı olmayan kişiler için yeterli değildir. Ülkemizde sanat eseri piyasasında yaşanan sorunlar bilimsel yöntemlere başvurulmadığı ve yeterli eksperlerin ve laboratuvarların varlığından söz edilemediği sürece bu sorun devam edecektir.

1.Türkiyede Sanat Eserleri Sigortası

Sigorta, bir kimsenin ya da bir şeyin ileride oluşabilecek risklere karşı güvence altına alınmasıdır. Baştürk ve diğerlerinin makalesinde belirttiği gibi sigorta sektöründe “Fine Arts Insurance” olarak anılan ve “Sanat eserlerine yapılan paket sigorta sözleşmeleri” olarak ifade edilebilen ve bir kısım genel şartların ışığı altında paketlenmiş teminatları içeren uygulamalar mevcuttur. Bu sigorta uygulamalarından galeriler, sanat eserleri satıcıları, sergiler, müzeler, bireysel ve kurumsal koleksiyon sahipleri yararlanabilir (Bastürk vd.,2012:79). Bu ürünler, yangın, hırsızlık, deprem, sel, dahili su, nakliye ve sergi sırasındaki hasarlar, tamir ve restorasyon masrafları gibi rizikoları kapsamaktadır ve sanat eseri sigorta ürünü All-Risk formülü ile sunulmaktadır. Sigortalama işlemi bir diğer önemli husus tahmini ticari değerinin belirlenmesidir. Sanat eserinin tahmini ticari değerinin koleksiyoner ve sigorta kurumu ile beraber müşterek onay vermek suretiyle belirlenmesi gerekir. Süreç içinde sanat tarihi konusunda uzman bir bilirkişinin yapacağı inceleme değerini belirlenmesi için kilit rol oynar (tebozemuze.com,2018). Öncelikli olarak ise, sigortalının beyan ettiği listeye göre belirlenmesi gereklidir. Doğru belirlenmesi için de ürün niteliklerine göre ayrı ayrı değerlendirilip fiyatlama yapılmalıdır.

Sanat eserleri sigorta ürünü Özel müşteri grubuna hitap etmesi sebebiyle Sigorta şirketleri özel müşteri grubu seçiminde özellikle müşterinin profili, yaşı, hobileri, gelir kaynağı, yaşam stili, toplam varlıkları, hasar geçmişi vb. durumlara dikkat edilmelidir.

1.1 Devlet Tazminat Sistemi Uygulaması

Baştürk ve diğerlerince yapılan araştırma sonucuna göre; Devlet Tazminat Sistemi, sanat eserlerinin kurumlar arası ödünç alınma/verilme sürecinde devreye giren bir sistemdir. DTS'nde bir müze, galeri veya kütüphane ulusal olmayan (kendi ülkesine ait olmayan) bir kurumdan ödünç eser alındığında, alınan eserle ilgili kayıp veya hasar oluştuğunda, devlet ödünç alınan eser için önceden belirlenmiş değer üzerinden tazminat ödemek durumundadır. Bu nedenle devlet bir sigorta şirketi gibi risk taşır. DTS eserlerin ait oldukları yerden alınması, taşınması, depolanması, sergilenmesi ve tekrar eski yerine dönüşlerini kapsamaktadır. Ulusal müzelerden alınan eserler garanti kapsamında değildir. Bunun nedeni; kamu mallarının riskinin yine kamu tarafında karşılanması gerektiği şeklindeki devlet muhasebe kurallarıdır. Devlet Bakanlığı ulusal kurumlardaki bir hasar veya kayıp için garanti tazminatı öngörmez. (Baştürk, vd., 2012: 77)

1.2. Sanat Eserleri Sigortaların Teminat Kapsamı ve

Teminat Kapsamı Dışında Kalan Haller

Sanat eserleri paha biçilemeyen değerler olması sebebiyle oluşabilecek riskler çeşitlilik göstermektedir.

Teminat kapsamı ve teminat kapsamı dışında kalan haller, Baştürk ve diğerlerince 2009 yılında makaleye dönüştürülmüştür. 2009 yılındaki değer kapsamına göre makalede; bu risklerin çeşitlilik göstermesi standart bir paket uygulamasına sahip olmamasını gerektirir olup, sanat eserleri sigorta uygulamasında sigortalanmak istenen esere ait bazı temel bilgiler baz alınmalıdır. Bu bilgiler; Eserlerin bulunduğu adresin ana bina ek bina özellikleri, hırsızlık önlemleri, yangın önlemleri, sigortalanacak eserin kategorize edilmesi, nakliye ek teminatı için maksimum değerler, sigortalının son 5 yıllık hasar durumu, sigortalanma aşamasında mevcut eserde ve eserin bulunduğu ortamda olması gereken durumlardır. Gulf Sigorta şirketinin internet sayfasında sanat eserleri sigortasının teminatlar kapsamı şu şekildedir:

1. Taşıma yapılacak koleksiyondaki parça ve parçalar, taşımanın eşyanın cinsine uygun koşullarda ve profesyonel bir nakliye şirketi tarafından yapılması şartıyla teminat altına alınmalıdır.
2. Teminat altındaki eserlerin poliçe dönemi içerisinde piyasa değerindeki artışlar, eseri yapan sanatçının ölümü sonrasında sanat eserinde yaşanabilecek değer artışları sigorta ürününde özel şartlarda yazılı limitler doğrultusunda hasar sonrası ödenecek tazminat miktarını sigortalılar lehine etkilemektedir.
3. Poliçe listesindeki herhangi bir sanat eseri için, bir satın alma makbuzu zarar veya hasar anında 3 yıldan daha eski olmayan, bağımsız eksper tarafından yapılmış mutabakatlı kıymet taktiri raporu ibrazı şartıyla, sigorta şirketi tarafından, söz konusu eserin sigorta sanatçının ölümünü takip eden ilk 12 ay içinde poliçe kapsamında teminat altına alınmış bir riskin gerçekleşmesi durumunda hasarlanan sigorta bedelinin %100 oranında ödeme yapılır. Sigorta bedelinin üzerinde yapılacak azami 250,000.TL geçemez (2009 verileri)
4. Sanat eseri poliçe üzerinde yazılı birçok adreste teminat altında olacağı gibi poliçe üzerinde yazılı olmayan adreslerde gerçekleşebilecek hasarlar veya nakliyeler sırasında oluşabilecek hasarlar poliçe kapsamına dahil edilebilir.
5. Koleksiyonlarda bulunan eserlerin müze veya galeride sergilenmesi veya sergi alanına nakliye sırasında poliçe kapsamındaki bir riskin gerçekleşmesi teminat altına alınır.

6.Sigortalı tarafından yeni edinilen koleksiyonlar poliçede, aynı kategoride sanat eserlerinin teminat altında bulunuyor olması şartı ile aynı kategoride sanat eserlerinin toplam bedelinin %25 ile teminat altındadır.

7.Yangın, yıldırım, deprem, doğal afet, sel-su basması, hava kara taşıtlarının çarpması, kar ağırlığı, kazaen kırılma, grev, lokavt, kötü niyetli halk hareketleri, kargaşalık, vs hasarları da teminat altındadır (gulfsigorta.com.tr,2019).

Ata Sigorta Resürans Brokerliği A.Ş'ye göre; sanat eserleri sigorta ürününde teminat kapsamı arttıkça hem teminat değeri hem de poliçe değeri artış gösterecektir. Bu nedenle, teminatın ve kapsamının doğru şekilde belirlenmesi gerekir. Teminata istenildiğinde farklı kaza şekilleri de eklenebilmektedir. Sanat eserleri ile ilgili çok yaşanan bir diğer husus ise eserlerin hasar görmesidir. Özellikle bir kaza sonrasında sanat objesinin kırılması ve çizilme gibi hasarlar genel teminatlar arasındadır. Nakliye sırasında yaşanan olumsuz durumlar da istenildiğinde teminata dahil edilebilir. Özellikle, müzelerde ya da müzayedelerde nakliye işlemleri oldukça fazla olur. Bu durumlarda eserin herhangi bir zarar görmemesi için nakliye teminatı yapılmaktadır (atabrokerlik.com,2019).

Sanat eserleri sigorta ürününde Şenocak'a göre teminat kapsamı dışında kalan haller şu şekilde belirtilmiştir: savaş, iç savaş, ayaklanma, isyan, grev vb. olaylar ile savaştan kalma silahların mevcudiyetinden ya da kullanımından kaynaklanan riskler teminat dışındadır. Aynı şekilde, bu genel şartlara göre, nükleer enerji riski ile kamu erkinin sanat eserini müsadere etmesi, bunlara el koyması riski de sigorta himayesinden yararlanamaz. Söz konusu genel şartlarda ikincil riziko sınırlandırılmasına ek olarak, serginin, çadır ya da açık havada yapılması halinde, sanat eserinin rüzgar, fırtına, yağmur, kar ve dolu gibi risklerden dolayı gördüğü zararlarda teminat dışıdır(Şenocak, 2001:108).

1.3.Tablo Eserlerinde Sigorta Değeri

Sanat eserlerinin değer tespitinde ilk şart eserin gerçek olup olmadığının tespitidir. Değer tespitine geçmeden önce sanat eserlerinin orjinalliklerinin tespiti yapılmalıdır.

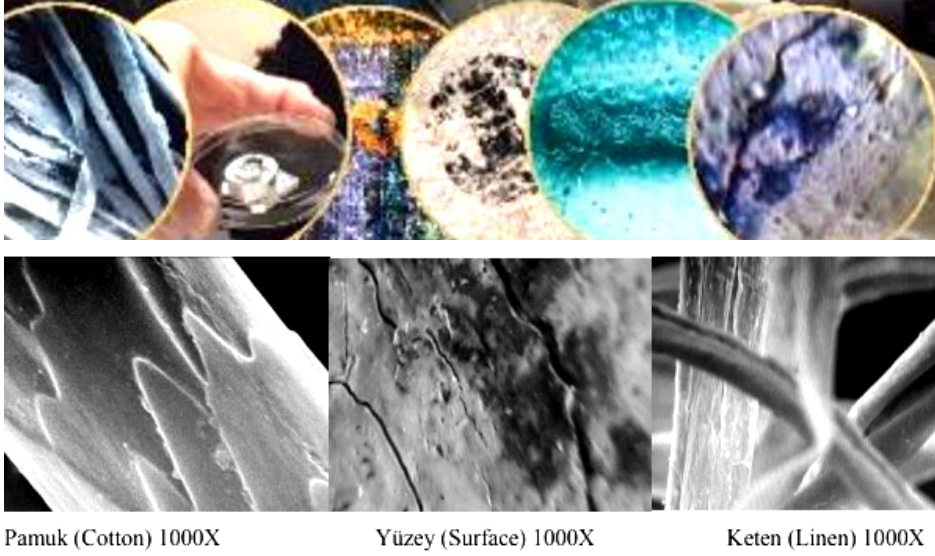
1.3.1.Tablo Eserlerinin Gerçek Olup Olmadığının Tespiti

Sanat eserlerinin gerçek olup olmadığı genellikle sanat eserlerinin tarihçesi, dökümantasyon ile teknik ve bilimsel araştırmalara istinaden yapılmaktadır (Şenocak, 2001:110).

Bir eserin sahte olup olmadığının tespiti aşamasında; eserde çıplak gözle sanatçının imzası, tarzı, malzemesi ve kompozisyonuna bakılır, eser mor ışıkta incelenmelidir. Çünkü bir çok detay mor ışıkta kendini ele verir. Kullanılan malzeme incelenmelidir. Boya, tuval, vernik analizleri, tuvalde kullanılan kumaş, ipi eserin orijinal dönemi hakkında bilgi verir. Röntgeni çekilebilir. Kızılötesi ışınla bakmak bu yöntemde ışın tablodaki boyanın içine ne kadar girerse ortaya o kadar resim çıkar. Gaz kromatografisi kullanmak buna bakarak ise boyanın yaşı anlaşılır. Son olarak kütle (mass) spektrometresiyle tablodaki katmanları incelenebilir (koleksiyone-rim.blogspot,2019).

Sahte sanat eserinin tespiti üzerine bir çalışmadan bahsedecek olursak bu alanda uzman olan, Gazi Üniversitesi öğretim üyesi Doç. Dr. Abbas Ketizmen'in resmi görevlendirmeye katılmış olduğu, aslı Dünyaca ünlü Empresyonist bir sanatçıya ait olan yüz milyonlarca dolar değerindeki bir tablonun gerçek veya sahte olup olmadığı konusunda yaptığı inceleme sonrası değerlendirmesi önemlidir. Ketizmen'e göre; inceleme sırasında, profesyonel düzeyde bir hazırlıkla tespit yapılması gerektiği halde eldeki taşınabilir görüntüleme cihazlarının yeterli olamayacağı ve yüksek düzeyde inceleme gerektiği belirtilmiş, eserin yüksek değeri nedeniyle, sadece eseri göstermekle yetinilmmiştir. İnceleme neticesinde tablonun kesik izinde sallanmakta ve kopmaya yakın 2cm uzunluğunda tuval dokuma ipi (Scanning Elektron Microscope cihazında altın buharıyla kaplanarak incelenmiş, yapılan lif inceleme çalışmasından alınan

sonucun (eserin yaşının belirlenmesi bakımından) önemli ipuçları taşıyacak nitelikte olduğu belirtmiştir (Ketizmen A. 2019). Görselleri aşağıda yer alan Resim 1.1 de verilmiştir.

Pamuk (Cotton) 1000X

Yüzey (Surface) 1000X

Keten (Linen) 1000X

Resim 1.1.Doç. Dr. Abbas Ketizmen tarafından scanning electron microscope ile yapılan 1000 X büyütülmüş lif inceleme görselleri (dergipark.org.tr,2019).

1.3.1.1 Resim Sanatında Özgünlük Tespiti Problemi

Sanat eserlerinin özgünlüğünün tespiti ile ilgili olarak günümüzde uygulanmakta olan yöntem sanatçı, sanat akımı ve dönem hakkında özel uzmanlığı olan sanat eksperti ve uzmanlarından görüş ve rapor alınması yönündedir. Bu uzmanların kesin bir kanaat getirememekle birlikte çoğunlukla sanatçı imzası merkezinde inceleme yaptıkları bilinmektedir. Sanat eksperleribu konuda kanaat raporu vermekten öte gidememektedir. Ne yazık ki, ülkemizde bu konuda verilmiş raporların varlığından söz etmekte mümkün görülmemektedir. Çünkü sanat eksperti bilirkişilerin bu konuda yetkinliklerinin resmi olarak bulunmadığı ve raporun aksi durumundaki olası mağduriyetler göz önüne alındığında çekinceleri anlaşılabilir.

Yurt dışında Sanat eserleri inceleme konularında ihtisaslaşmış enstitü ve kurumlar ile alanlarında uzmanlaşmış bilirkişilerin inceleme raporları verdikleri bilinmektedir. Eser sahibi veya koleksiyonerler uzman görüşü, inceleme raporu ve alacağı orjinalite belgesinin çeşitliliğini artırmakla, esere olan güvenin ve değer artışının da yükseleceğinin farkındadır. Ketizmen'e göre sahte bir resim, sadece yapım tekniği yönüyle incelendiğinde, ne kadarda profesyonel üretilmiş olsa dahi uzmanınca ilk bakışta çok büyük oranda anlaşılabilir.

Ancak bu konuda farklı yaklaşımlar ve değerlendirmeler de vardır. Örneğin Barbora'ya göre; Sanat eserlerinde özgünlük tespiti problemi, aynı dönem farklı sanatçılara ait eserin ayırt edilmesi ve özgün eserlerin sahtelerinden ayırt edilmesi gibi farklı ayağa sahip bir olgudur. Her dönem genelde sanatçılar birbiriyle benzer hatta tıpatıp aynı eserler üretmişlerdir. Bu durumun nedeni, bağlı buldukları sanat akımının ışık, renk, teknik ve tarz özelliklerini uygulamalarıdır (Barbora, 2009)

Empresyonist akımdan bunun birçok örneği vardır. Aynı dönemde yaşayan sanatçılar olduğu kadar birlikte aynı yerin resmini yapan sanatçılar ve onlarla birlikte aynı resmi yapan bir çok isimsiz sanatçı vardır. Bu gibi durumlardaki eserlerin incelenmesinde öznel yöntemler ve sanatçıya özel eksperler önemlidir.

1.3.1.2 Ülkemizde Sanat Ekspertizliği

Doğan'ın 2013 yılına ait tezine göre; Sanat piyasasında sanat eserlerin satışını yapan müzayede evleri, galeriler elini ulaşılan eserleri kendi denetiminden geçirmektedir. Bu sebeple galeri ve müzayede evlerinde yer alan eksperler eserin otantikliği konusunda olumlu yada olumsuz rapor verebilmektedir. Ülkemizde yer alan eksperler arasında; Fethi Kayaalp, İhsan Şurdum, Ahmet Özel, Faruk Cimok, Orhan Ersoy, Doğan Paksoy ve Bayram Karşıt'ı sayabiliriz. Galerilerin müzayede evlerinin açılmasıyla eksperlik gündeme gelmiştir. Türk resim piyasasında koleksiyonerlerin artmasıyla birlikte yeterli bilgiye sahip olmayan alıcılar çoğalmış ve eserin özgünlüğü için eksperlere başvurulmaya başlanmış. Bu alanda spekülasyonların yaşanmasına sebep olmuştur. Eksperlerin eserin özgünlüğüne ilişkin rapor vermeye başlaması bu raporn herhangi bilimsel yöneme dayanmaması bu alanda yaşanan temel sıkıntıdır. Özellikle gözün seçiciliğine göre yapılması belirli bir uzmanlık gerektirmeden yağlıboya ile uğraşan herkes kendini eksper ilan etmiş olması ciddi bir eğitim sorunun göstergesidir. Ülkemizde müzayede evlerinin eserin özgünlüğü konusunda rapor düzenlemesi, kendi eksperlerinin bu raporu gözün seçiciliğine göre onaylaması, bu alanda kısır bir döngüye sebep olmaktadır. Bu bağlamda, bir eserin özgünlüğüne dair rapor verecek yer ancak laboratuvarlardır. Yurtdışında müzelerin laboratuvarları bu anlamda çalışmalar yaptığı bilinmektedir. Eserin tespit edilmesinde bir çok yöntem kullanılmakta ve özgün olup olmadığı yapılan boya analizleriyle ortaya çıkartılmaktadır. Eksperlerin rapor vermeleri, herhangi bir bilimsel gerçeğe dayanmadığı için, olumlu ya da olumsuz rapor vermeleri gerçekçi görünmemektedir. Ekspertiz bu gerçektir ya da değildir şeklinde rapor hazırlaması, hem bilimsel değildir hemde etik anlayışa aykırıdır. Bu bağlamda eksperin gözün seçiciliğine göre hazırladığı rapor da yanılma olasılığı vardır. Bu bakımdan laboratuvar tarafından bilimsel yöntemler ışığında, eserin özgünlüğünü kanıtlayan raporlar asıl karar mercidir. Ülkemizde ekspertliğin iyi yönetilmediği, bu durumun sıkıntılı bir hal almasında, cezai işlem veya caydırıcı bir yasanın olmayışı bu alanda yaşanan sıkıntının ana kaynağı olarak görünmektedir. Ayrıca ekspertliğin etik bir anlayış çerçevesinde olması doktorların Hipokrat yeminine benzer bir anlayışta yapılması gerektiğidir. Bu bağlamda verilecek raporlar da, karar mercisi ekspertiz değil, laboratuvar olmalıdır. (Doğan, 2013: 164)

Bu konuda ülkemizde ismi sayılamayan, ancak alanında oldukça uzman olan akademisyenlerin varlığından söz etmekte gereklidir. Sanat ekspertliğinin önem ve hassasiyetini hali hazırda güncelliğini korumaktadır. Bu konuda lisans düzeyinde bir eğitimin yarar ve faydaları açıkça görülebilmektedir.

Sanat ekspertliği konusunda yapılacak bir eğitimin yeni işgücü alanları açacağı ve finansal bakımdan ülkemizde artı değerler yaratacağı ve sanat eserine yatırım yapma konusundaki terddütleri ortadan kaldırmada etkili olacağı ve resim sanatı piyasasının olumlu yönde etkileyeceği düşünülmektedir.

1.3.2 Değer Tespiti

Sanat eserinin değer tespitinde uygulanmakta olan genel yaklaşım, galerilerin ve koleksiyonerlerin değer tespiti yönüyle orjinalliğinin belirlenmesi yönündedir. Yaşayan sanatçılar için eser daha önce sergilenmeye açılmışsa ve sanatçısı tarafından bir fiyat tespit edilmişse bu değer genellikle baz alınmaktadır. Bu konu tam olarak farklı bir makale ile irdelenebilir. Ketizmen tarafından Gazi Üniversitesi Teknoparkında tamamlanan "Kriptometrik sanat eseri künyesi" projesinde bu konuya yer verilmiş, projede akademik uzmanlar kurulunda oluşan bir sanat eseri değer tespit komisyonuna kurulması gerektiği tespiti yapılmıştır.

Uygulamada, sanat eserinin gerçek olup olmadığının tespitinden sonra sigorta değer tespiti aşamasına geçilir. Şenocak'ın makalesinde değindiği ve değer tespiti konusunda da bahsettiği üzere değer tespitinde sigorta menfaati değerinden kural olarak, "piyasa değeri, rayiç değer" anlaşılmalıdır(Şenocak, 2001:111).

Sigorta değerinde sadece rayiç değer baz alınır. Özellikle kataloglarda yer alan değerler ekseninde hesaplamalar, riskleride getirir. Ancak sanat eserlerinin piyasa değerinin belirlenmesi o kadar kolay değildir. Zira sanat eserinin tedarik değeri potansiyel alıcılar arasındaki rekabet veya onu satmak isteyen satıcının durumuna bağlı olarak değişkenlik gösterebilmektedir. Müzayede salonlarında açık artırma ile satın alınan eserlerde de hiçbir zaman onun gerçek değeri olarak algılanmamalıdır. Bunun yanında sanat eserinin fiyatının bir ölçüsü de, eser sahibinin eserlerinin ne kadarının piyasada alınabilir olduğuyla ilişkilidir. Bu durum sanat ile ilgili kesimin zevklerine, ekonomik ve sosyal faktörlere göre de değişkenlik gösterebilmektedir. Sanat eserinin değerinin belirlenmesinin güç olduğu durumlarda sigortacı ile sigorta ettiren özel bir anlaşmayla exper belirleyebilmektedir. Bu durum kötü niyete açık olabilir. Böyle bir durumda sigortacı sigorta ettirene eserin değerinin poliçede gösterilen değerden az olduğunu ispat ettiği taktirde itiraz edebilir. Sigorta ürününün primleri sigortalının beyan ettiği değerli eşya listesine göre belirlenir. Doğru belirlenmesi için ürünün nitelikleri ayrı ayrı değerlendirilip fiyatlama yapılması düşünülmelidir. Örneğin; adres koşulları, kırılabilir olup olmaması ve bir çok kriter ve faktör fiyatlandırmayı etkilemektedir. Verilmiş olan teklif uygun bulunup poliçe sonrasında en doğru değerlerin tespiti için ve sigortalı ile değer üzerinde mutabık kalınması için eksper'e değer tespitine gönderilir. Uzman, deneyimli ve güvenilir kişiler tarafından hazırlanmış kıymet taktir raporu oluşturulmalıdır. Sigortalanma sürecindeki bu işlemler hassas değerlendirilmesi gereken unsurları içerir.

1.4. Tablo Eserlerin Hasar Tesviyesi

Tam hasar gerçekleşirse bedel sigorta tazminatı olarak ödenir. Eğer sigorta bedeli, sigorta ettirenin beyan ettiği sigorta değeri üzerinden belirlenmişse, rizikonun gerçekleştiği andaki sigorta değerine göre aşkın ya da menfaat değeri altındaki sigorta kuralları uygulanır. Kısmi hasar gerçekleşmesi durumunda üç alternatif durum öngörülmüştür. Sigortacı bu üç alternatiften birini sigorta ettirenin de menfaatlerini gözeterek seçmeli ve ifa etmelidir. Buna göre sigortacı, isterse zarar gören sanat eserinin, mülkiyetinin kendisine geçirilmesi şartıyla, rizikonun gerçekleşmesinden önceki değerini (sağlam halindeki değerini) tazmin edebilir. Keza sigortacı söz konusu genel şartlarda sigortalanan rizikonun gerçekleşmesinden önceki ile sonraki değer farkı şeklimde ifade edilen sanat eserindeki değer farkını ödeme seçeneğini de seçebilir. Bundan başka, sanat eserinin tamiratını talep ederse, tamir masrafları ile tamir edilen sanat eserin hali hazır değeri ile rizikonun gerçekleşmesinden önceki değerini tazmini de sigortalının seçimlilik edimleri arasında yer almaktadır (Şenocak, 2001:118-119).

Tazminat altına alınan eserlerin poliçe dönemi içerisinde sanatçının ölümü sonrasında sanat eserinde meydana gelebilecek değer artışları, poliçe dönemi içerisindeki piyasa değeri özel şartlarda yazılı limitler dahilinde sigortalılar lehine etkilenebilmektedir. Örneğin, AIG Sigorta şirketinin Özel Müşteri Grubu için hazırlanan broşürüne göre; Poliçe listesinde yer alan herhangi sanat eseri için bir satın alma makbuzu, hasar anında 3 yıldan eski olmayan, bağımsız eksper tarafından yapılmış mutabakatlı kıymet taktiri raporu ibraz edebilmeniz şartıyla, tarafımızdan, söz konusu eserin sanatçının ölümünü takip eden ilk 12 ay içinde poliçe kapsamında teminat altına alınmış bir riskin gerçekleşmesi durumunda hasarlanan eserin sigorta bedelinin %200 oranında ödeme yapılır, sigorta bedelinin üzerinde yapacağımız ödeme azami 250,000TL'nigeçmeyecektir(aig.com.tr, 2019). şeklinde belirtilmiştir.

Türkiye de sanat eserleri sigorta ürününe sahip olan şirketlerden Gulf Sigorta şirketinin değerli sanat eserlerini, antika eşyaları, heykelleri ve mücevherleri teminat altına alan koleksiyon sigortası ürünü mevcuttur. Bu ürünle sıradan yangın sigortası veya birden fazla poliçe ile teminat sağlamak yerine tek bir poliçe ile all risk esaslı teminat sağlanmaktadır. Bu ürün kapsamında terör ve deprem muafiyeti söz konusu değildir.

TESPİTLER

Dünya da sanat piyasasına karşı ilginin artması, Türkiye’de sanat eserine olan yaklaşımların değişmesi, ve artık sanat eserlerinin de önemli bir yatırım aracı, statü farkı ve prestij aracı olarak değerlendirilmeye alınması, sahtecilik yöntemlerinin ve vakalarının artmasını da beraberinde getirmiştir. Ülkemizde yeni gelişmekte olan sanat eserleri sigortacılığı ile ilgili problemler de yetersizliklerden kaynaklı sorunlar, görülmektedir. Bu sorunların başında sigortacı ve sigorta ettirenin ihtiyaç duyduğu ortak unsur Sanat eseri inceleme alanındaki yetersizliklerdir. Ülkemizde uzman kişilerin yetişmemesi, sahteciliğin tespitinde kullanılacak bilimsel yöntemlerin uygulanabileceği kurumsal veya tüzel laboratuvar ve araştırma merkezlerinin halihazırda olmadığı gibi birçok eksiklik tespit edilmiştir. Kaynak yetersizliği ve devletin konuya ilgisi de oldukça önemlidir.

Ketizmen’in makalesinde; Dünya Sanat piyasası, 2016 yılı ekonomik boyutunun 56.6 milyar dolar seviyesinde gerçekleştiği Türkiye’deki pazar boyutunun ise 2017 yılı için 69 milyon TL ciroya ulaştığı Art Basel ve Forbes raporlarına göre açıklanmıştır (Ketizmen, 2019).

Bu rakamlara bakıldığında ekonomik boyutuyla 1/5000 oranında yer aldığımız Dünya sanat piyasasındaki eksikliğimiz açıkça görülmektedir. Temel sorunların başında ise bilimsel inceleme yapabilecek ve orijinalite tespiti yapabilecek inceleme araştırma merkezleri ve laboratuvarların olmayışı ve bu konuda sanat eksperlerinin yetersizliği görülmektedir.

Bu konuda Türkiye’de tek bilimsel incelemeler ve projeler yapan Gazi Üniversitesi Teknoparkında yer alan ve on yıldır sahtecilik alanında Ar-Ge projeleri yürütmekte olan Ressam Doç.Dr. Abbas Ketizmen’in MB Ketizmen Ar-Ge firmasına ait incelemeli patent destekli “Sahtecilik ve tahrifata karşı geliştirilmiş kıymetli kağıt ve belgelerin tasarım ve teknolojik özellikleri” “Belge ve İmza Sahteciliğini Önleme Projesi”, Kriptometrik Sanat Eseri Künyesi” ve “Tablo İncelemesinde İmza, Lif, Yüzey ve Doku Analizi için Scanning Electron Microscope Destekli Görüntü Envanteri ve Mukayese Yazılımı” projeleri bu güne kadar atılmış ilk ve tek önemli bilimsel çalışmalar olarak görülmektedir.

BULGULAR

Ülkemizde sigorta sektöründe sanat eserleri sigorta ürünü, diğer sigorta branşlarına kıyasla atıl kalmıştır. Sanat eserleri sigorta ürünü özel müşteri grubuna hitap etmesi sebebiyle ve değerli eserlere sahip olan koleksiyonerler için risk yönüyle yararlı olacağı düşünülmektedir. Ülkemizde bu alanda yapılan araştırmaların, çalışmaların ve yazılan kaynakların sınırlılığı da açıkça görülmektedir. Türkiye’de günümüz itibarıyla sanat eserleri sigortası yapabilecek şirketler ve aracı kurumlar yok denecek kadar azdır. Özellikle üniversiteler bünyesinde bu alanda yapılan çalışmalar da çok sınırlıdır. Ülkemizde sigorta şirketleri ve aracı kurumlar bünyesindeki elementer branşlar (zorunlu trafik sig. Kasko sig.), evde ve eşyalarda oluşabilecek hemen hemen tüm hasarı kapsayan konut sigortası, zorunlu deprem sigortası, ferdi kaza sigortası, sağlık, işyeri, sorumluluk sigortaları vb gibi branşlar daha çok tercih sebepleridir. Bunun sebebi büyük bir kesimin ihtiyaçlarına hitap etmesidir. Örneğin; ülkemizde hemen hemen herkesin bir aracı mevcuttur. Zorunlu sigortaları yaptırmak mecburiyetindedir. Fakat sanat eserlerine sahip kişiler sınırlı sayıdadır. Bu sebeple herkese hitap eden branşlar her zaman tercih sebebi olarak ilk sıradadır. Sanat eserleri sigortasının uygulama alanı sınırlı olması sebebiyle çoğu şirket ve acenteler bu konu hakkında hiçbir bilgiye sahip değildir. Bu sebeple özellikle özel müşteri gruplarının bulunduğu bölgelerde faaliyet gösteren şirketlere bu konu hakkında detaylı bilgiler sunarak ve bu alana teşvik için yapılacak planlama ile bu alanın gelişmesinin sigorta kuruluşlarınca desteklenmesi gerektiği düşünülmektedir.

SONUÇ VE ÖNERİLER

Türk sanat piyasası büyümesi ve gelişmesi gereken bir piyasadır. Türk sanat piyasasının finansal boyutundaki bu sorunun nedenleri incelenmeli, ülkemizde bu alanda farkındalıklar yaratılmalı, üniversiteler, müzeler, sanat galerileri işbirliği ile eğitimler verilmeli; konferanslar, seminerler düzenlenmeli sosyal medya'nın imkanlarından da faydalanılarak sanatseverlerin desteği de alınmalıdır. Sanat piyasası geliştikçe sahtecilik mağduriyetlerini ve belli başlı riskleri de beraberinde getirmektedir. Sanat eserlerinin ve koleksiyonların sigortalanması da son derece özel olması gerekmektedir. Bu anlamda tam bir gelişme gösteremediğimiz için sadece yabancı sigorta şirketlerinin ortak yaklaşımları sonucundaki uygulamaları değerlendirilebilmiştir. Sanat eserleri sigortalarında teklif konusu all-risk formülü ile sunulmaktadır. Bu durum oluşabilecek hasara neden olabilecek yaklaşık tüm olayları kapsadığı anlamına gelmektedir. Ülkemizde sorun teşkil eden bu duruma çözüm olarak bilinçli eksper ve uzman kişiler yetiştirilmeli. Bu alanda kaynak yetersizliği gidermeli ve gerekli önemin verilerek sanata ilgi duyan toplumun, sahip olduğu değerleri korumak adına bilinçlenmesi sağlanmalıdır.

KAYNAKÇA

- Barbora T.(2009), “Sanat Eserlerinin Yapay Sınır Ağları İle Özgünlük Tespiti,” yayınlanmış doktora tezi, Marmara Üniversitesi, İstanbul, 2009, (<https://katalog.marmara.edu.tr/eyayin/tez/T0065752.pdf>) (05.05.2019).
- Baştürk F.,H., Dimitriyadis İ., Yardımcı İ., Taçyıldız E., (2012) “Sanat eserleri ve müze sigortaları,” Konya, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 27/2012, (https://www.researchgate.net/publication/307852886_Sanat_Eserleri_ve_Muze_Sigortaları) (12.05.2019.)
- Dijital Müze, (2019) “Sanat Eserinin Sigortalanması,” (<https://www.tebozelmuze.com/BilmenizGerekenler>), (16.05.2019).
- Doğan F.(2013), “Batı Anlayışı Doğrultusunda Türk Resmi, Restorasyon ve Gerekliliği,” Yeni Yüzyıl Üniversitesi, İstanbul,2013, (<https://www.ulusaltezmerkezi.net/bati-anlayisi-dogrultusunda-turk-resmi-restorasyon-ve-gereklilik/51/>),(12.04.2019).
- Fikir. Gen. Tr. (2018) “Sanat Eserlerinin Korunmasının Önemi Nedir? Sanat Eserlerini Nasıl Korumalıyız?” (<https://www.fikir.gen.tr/sanat-eserlerinin-korunmasinin-onemi-nedir-sanat-eserlerini-nasil-korumaliyiz/>) (Erişim:11.06.2018).
- Gulf Sigorta,(2019) “Özel Müşteriler Grubu- Koleksiyon ve Sanat Sigortası,” (<https://www.gulfsigorta.com.tr/article/ozel-musteriler-grubu>), (20.04.2019).
- Ketizmen A. (2019) “Tablo Eser Sektörünün Finansal Boyutu, Sahtecilikler, Türkiyede Eser İnceleme ve Yenilikler,” Bankacılık ve Finansal Araştırma Dergisi (BAFAD), Cilt 6, Sayı :22, 2010, <https://dergipark.org.tr/jobaf/issue/42229/505206> (20.04.2019).
- Subaşıl H.(2010) “Teknik Sanat Tarihi: Sanat Eseri İncelemelerine Disiplinlerarası Yaklaşım,” Sanat Tarihi Yıllığı, sayı:22, 2010, (<https://dergipark.org.tr/download/article-file/410131>) (Erişim:16.05.2019)
- Şenocak K. (2001) “Sanat Eserlerinin Sigortalanmasında Ortaya Çıkan Bazı Hukuki Meseleler,” FMR Dergisi, Ankara, 2001/4, (www.ankarabarusu.org.tr/siteler/ankarabarusu/frmmakale/2001-4/5.pdf) (16.05.2019)
- <https://www.aig.com.tr/content/dam/aig/emea/turkey/documents/ozel-musteriler-grubu-dosyalar/omg-koleksiyon-brosur.pdf> (12.03.2019)
- <https://www.atabrokerlik.com/fine-arts-sanat-sigortasi/>,(24.05.2019)